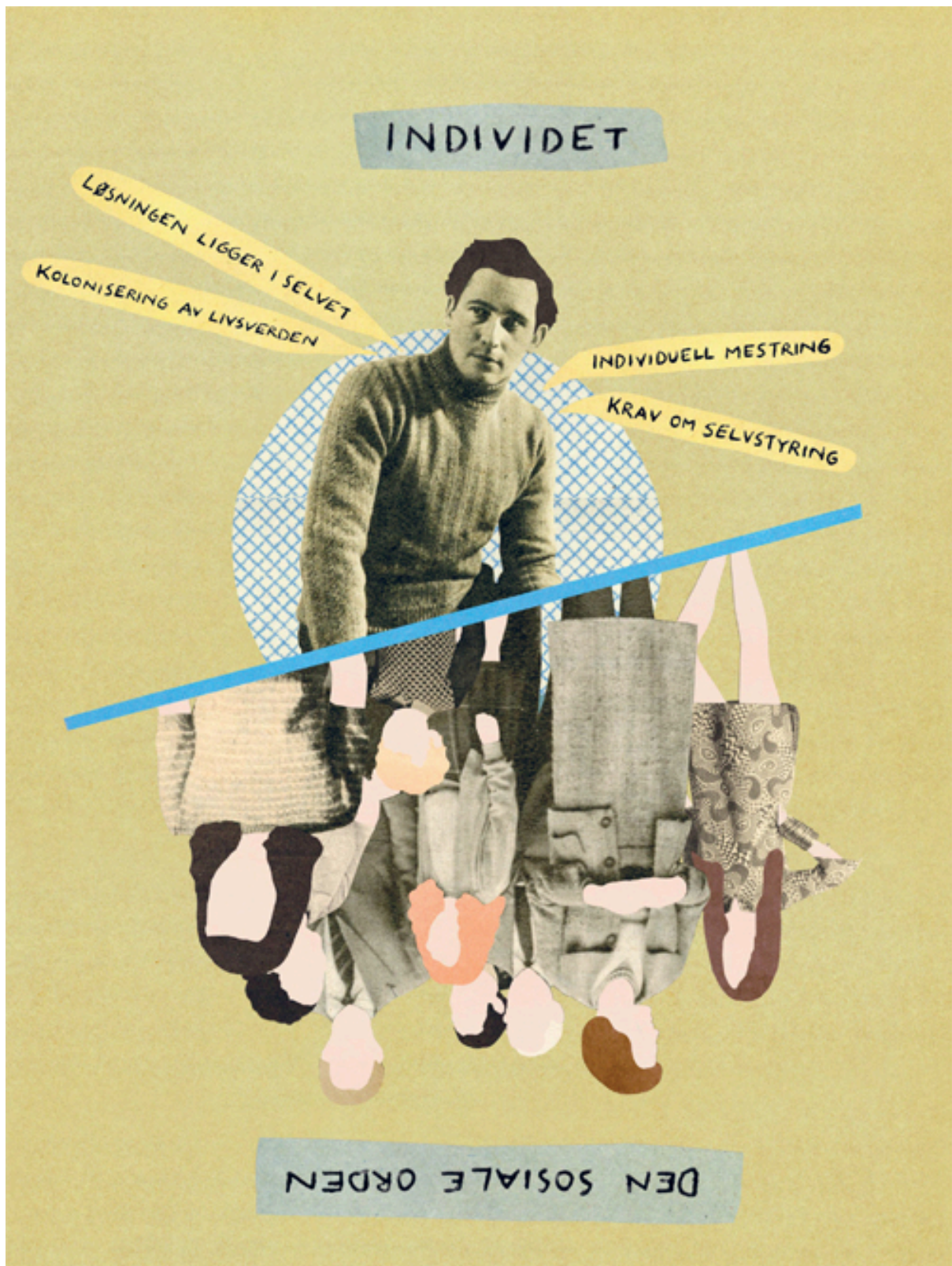

Hvorfor trenger vi en kritisk psykologi?

Ole Jacob Madsen

professor i kultur- og samfunnspsykologi, Psykologisk institutt, UiO

Den underliggende forestillingen om at psykologi avdekker stadig mer av virkeligheten, er en pseudovitenskapelig myte av grenseløse proporsjoner. Utfall som falsifiserer troen på «mer psykologi», blir sett på som en anomali.

ILLUSTRASJON: JILL MOURSUND

En av psykologiens store pionerer Granville Stanley Hall (1923) mente at bakom den moderne epokes største problem lå psykologiske lover og strukturer som ventet på å bli avdekket. Bare vi får gode nok kunnskaper og metoder, vil utfordringene bli løst. Denne grunnleggende forestillingen eksisterer fremdeles i psykologiens selvforståelse. Økningen i behandling av psykiske lidelser i Norge i 2011 er for eksempel ikke bekymringsverdig, men uttrykk for en ønskelig utvikling som reflekterer bedre holdninger, ressurser og metoder som avdekker skjulte problemer i befolkningen, ifølge sentrale aktører i faget (Haug, 2011). Jeg gir i denne artikkelen en kort presentasjon av «kritisk psykologi», som har som uttalt prosjekt å pirke borti psykologiens grunnleggende antagelser, og diskuterer deretter noen sentrale utfordringer i kjølvannet av samtidspsykologiens utvikling de siste tiårene.

Kritikk er en metode for å rette oppmerksomheten mot forutsetninger som skjuler seg i vårt vanlige handle- og tenkesett

Jeg starter imidlertid med å drøfte «kritisk rasjonalisme» innenfor vitenskapsfilosofien. Et av de mest velkjente kapitlene fra vitenskapsteorien er den østerrikske filosofen Karl Poppers (1963/2007) behandling av skillet mellom *vitenskap* og *pseudovitenskap*. Popper hevder at verken Marx' historiefilosofi, Freuds psykoanalyse eller Alfred Adlers individualpsykologi innehar samme vitenskapelige status som Newtons gravitasjonsteori eller Einsteins relativitetsteori. Problemet ligger paradoksalt nok i rekkevidden til disse sosiologiske og psykologiske teoriene forklaringskraft – de er tilsynelatende i stand til å verifisere alle potensielle hendelser innenfor deres anvendelsesområde, som gir dem karakter av å være *myter*. Verden er simpelthen full av verifiseringer av teoriene, mens en «god» vitenskapelig teori isteden blir falsifisert dersom visse ting skjer. Hvis disse bestemte hendelsene mot formodning inntreffer, må teoriene forkastes. Rent logisk vil ikke en serie positive utfall bevise en vitenskapelig teori, mens et eneste moteksempel er logisk tilstrekkelig for å vise at en teori er falsk. Dette er det kjente *demarkasjonskriteriet* for vitenskapelig status basert på falsifiserbarhet, gjendrivarbarhet og etterprøvarbarhet.

Skillet mellom hva som skal regnes for vitenskapelig og pseudovitenskapelig, er i dag mer uklart og omstridt enn Popper ville ha likt. Det er relativt bred enighet om at Popper sine krav til vitenskap var for strenge, og det er nå mindre kontroversielt å betegne psykologi (i hvert fall deler av den) som en vitenskap (Grenness, 2004), selv om spørsmålet, særlig om psykoanalysen (Target, Hopkins & Lacewing, 2011), men også om psykologi og psykoterapis vitenskapelige status stadig dukker opp (Hergenahh, 2005; Mukunda, 1997). Samtidspsykologien er imidlertid blitt beskrevet som en «terapeutisk matriks» (et formende element som holder andre deler på plass) (Illouz, 2008), som sammenfaller med definisjonen på en *myte* som en «samlet forestilling om historiens gang, samfunnsutviklingen ell. lign. som i likhet med en drøm ell. visjon binder mennesker, nasjoner ell. samfunnsklasser sammen og egger dem til felles innsats» (Ordnett.no). Å stille det epistemologiske spørsmålet om en myte er *sann*, er en misforståelse, mens spørsmålet om en myte er *sunn* (med andre ord *hensiktsmessig* å tro på) er langt mer adekvat (Nietzsche, 1994). Parker (2007) hevdet derfor nylig at spørsmålet «Hva er psykologi?» – som blir forsøkt besvart enten med *hva* psykologer forsker på eller *bør* forske på, burde erstattes av spørsmålet «Hvordan virker psykologisering?» – altså hva er psykologiens effekter på samfunnet.

Mellom psykologi og Psykologisering

Hva er kritisk metode?

Kritikk er en metode for å rette oppmerksomheten mot forutsetninger som skjuler seg i vårt vanlige handle- og tenkesett. Kritikk innebærer å ta et metaperspektiv på perspektivet vi anlegger på virkeligheten, det vil si hvordan vi tilnærmer oss tingen(e). Fuenmayor (1990) beskriver *den systematiske kritiske tenkningen* som en aldri avsluttet prosess der vi alltid forsøker å ta et steg bakover, ideelt sett til et nytt nivå, kvalitativt forskjellig fra vårt vanlige refleksjonsnivå, som ideelt sett gjør oss i stand til å se noe nytt og uhensiktsmessig ved den eksisterende praksis. Kritisk tenkning er derfor ikke noe destruktivt, men snarere en form for kvalitetssikring, som ideelt sett skal munne ut i en mer hensiktsmessig eller etisk praksis (Walzer, 2002).

Hva er kritisk psykologi?

Disiplinen *kritisk psykologi* anklager mainstream psykologi for å ha institusjonalisert et for snevert perspektiv i forvaltningen av menneskelig velferd (Fox, Prilleltensky & Austin, 2009a). Kritisk psykologi forsøker å finne alternativer til måten den mener mainstream psykologi reduserer menneskelig erfaring til individuelle anliggende på og dermed forhindrer muligheten for mer radikal, sosial og kollektiv endring. Blant dagens ledende kritiske psykologer finner vi argentinskfødte Isaac Prilleltensky (1997) og briten Ian Parker (2007), som har forfattet hvert sitt manifest for hva kritisk psykologi er og bør befatte seg med. Prilleltensky (1999) beskriver fire hovedmomenter: (1) den samfunnsmessige status quo bidrar til undertrykkelsen av store deler av befolkningen, (2) psykologi bidrar til å opprettholde status quo, (3) samfunnet kan forandres og skape meningsfulle liv og sosial rettferdighet og (4) psykologi kan bidra til mer rettferdige og meningsfulle måter å leve på. Parker (1999) lister opp disse punktene: (1) å systematisk undersøke hvordan psykologiske teorier virker ideologisk og maktstøttende, (2) å vise hvordan alle utgaver av psykologi er kulturelt og historisk betinget, (3) å studere former for overvåkning og selvregulering i hverdagslivet, blant annet den terapeutiske kulturen utenfor academia og klinisk praksis og (4) å utforske hvordan hverdagslige aktiviteter kan gi motstand mot nåværende disiplinerende praksiser. Begge manifestene har som utgangspunkt at det er noe iboende kritikkverdige både med samfunnet og med psykologiens bidrag til samfunnsutviklingen, som til sammen kan endres til det bedre.

Et tilsvarende manifest finnes ikke i norsk sammenheng. Psykologen Hilde Nafstad (2002) henviser til de ovenstående og tilfører at det kritisk psykologi har til oppgave er å utfordre mainstream psykologis opprettholdelse av oppfatningen av individet som egoistisk og selvforsynt. Blakar og Nafstad (2006) bidro i en spesialutgave av *Annual Review of Critical Psychology* der de ga en statusrapport om kritisk psykologi i Norge under den betegnende tittelen «Critical Psychology in Norway: A brief review commenting on why critical psychology is currently virtually absent. » Forfatterne understreker likevel at en viss aktivitet er å spore i Norge spesielt forbundet med feministisk psykologi og studier av språk, makt og samfunnsideologier med felles mål om å skape et bedre samfunn kjennetegnet av likhet, omsorg og sosial rettferdighet (Blakar & Nafstad, 2006). Det må legges til at det finnes andre områder av norsk psykologisk teori og praksis i dag som helt klart er «kritiske», men uten at disse nødvendigvis forstår seg selv som del av «kritisk psykologi» sitt uttalte sosiopolitiske prosjekt. En mulig forklaring er at for eksempel samfunnspsykologien i Norge, som ofte deler en del forutsetninger med kritisk psykologi, historisk sett var del av oppbyggingen av den norske velferdsstaten som delte mange av disse samfunnsvisjonene (Carlquist, Nafstad & Blakar, 2007).

Psykologisering

Det mest fremtredende trekket ved psykologien siden Popper gjorde sine første observasjoner i 1919, er dens egenskap å la seg anvende på stadig nye områder. De fleste av samfunnets sfærer er i dag gjenstand for psykologiske forklaringsmåter, noe som bidrar til den utbredte forestillingen om psykologiens helt nødvendige rolle i dagens vestlige samfunn (Brinkmann, 2011; De Vos, 2010; Ekeland, 2007). Det har ikke alltid vært sånn. «Den nye psykologihistorien» gir oss utallige eksempler på hvordan i utgangspunktet uberørte samfunnsområder over et forbløffende kort tidsrom kan bli gjenstand for et psykologisk tenke- og talesett som raskt etablerer seg som den essensielle referanserammen (Jansz & Drunen, 2004).

Et kjent eksempel er Elton Mayos «Hawthorne-studier» fra 1924 til 1927, der man opprinnelig ønsket å undersøke om lysforholdene på fabrikken Western Electric hadde innvirkning på produktiviteten, men hvor man fant at arbeidernes produktivitet foruten å se handlet om å bli sett (Mayo, 1949). Mayos funn startet hele den såkalte «human relations»- tradisjonen i arbeidslivsstudier og ledelsesfilosofi, og markerer et paradigmatisk skifte i forståelse bort fra ingeniøren Frederick Taylors kalde, rasjonalistiske kalkulasjoner til vektleggingen av emosjonelle og psykologiske tilknytninger for alt arbeid. Denne kunnskapen passet langt bedre med serviceøkonomien som vokste fram i det postindustrielle samfunnet utover 1920- og 30-tallet, der en vitenskapelig diskurs om personer, samhandling og følelser var den naturlige kandidaten til å styre språket og egenarten til arbeiderne (Illouz, 2007).

Et tilsvarende paradigmatisk eksempel finner vi kanskje tydeligst innenfor idrett i dag. Mental trening har bare de siste par årene i Norge blitt minst like viktig som de fysiske og tekniske aspektene (Madsen, 2010b). Den nylig avdøde svømmeren Alexander Dale Oen sa: «Jeg tror hovedsakelig det er det mentale det handler om, at det er viktigere enn det fysiologiske » (Andersen, 2010, s. 5). I Norges nasjonalsport – langrenn – er psykologene blitt like betydningsfulle som skismørerne (Askeland, 2010), mens bokseren Cecilia Brækhus etter en VM-kamp uttalte: «Det er ikke knockouten som var viktigst; det viktigste var at jeg klarte å takle det mentale. Jeg vant over meg selv også i dag» (Eriksen, 2010, s. 24). Kampen med seg selv og sin psyke er blitt det viktigste forseringshinderet for dagens idrettsutøvere, ikke konkurrentene eller de fysiske forholdene, tilsynelatende på tvers av kjønn og grener. Idrettspsykologien er dessuten totalforklarende – både i nederlagets time og seierens stund kan henholdsvis problemer *med*, eller kontroll *på*, nervene tjene som adekvat forklaringsmodell.

Den kritiske psykologien er vel så opptatt av samfunnet som psykologien (Prilleltensky, 1999), og i særdeleshet hvordan psykologien påvirker samfunnsutviklingen rent ideologisk, ofte omtalt med den relativt upresise betegnelsen *psykologisering* (Gordo & De Vos, 2011). Det kulturelle gjennomslaget til psykologi og psykoterapi skjedde først i US A, og noe senere i andre deler av den vestlige verden (Rieff, 1966/1987), mens vi i dag angivelig lever i en global terapeutisk kultur (Illouz, 2008). Hacking (1998) har tidligere vist hvordan en forbigående mental lidelse som *fugue* (omtåket tilstand der pasienten utfører normale handlinger, f.eks. reiser bort) kunne oppstå i Frankrike i 1887 og spre seg til nærliggende land som Italia, Tyskland og Russland bare for så å forsvinne igjen like raskt som den kom to tiår senere. Slike epidemiske utbrudd har i dag større rekkevidde og potensielt sett mer alvorlige ringvirkninger. Watters (2010) har hevdet at psykiske lidelser er det siste leddet i rekken av amerikanske eksportprodukter med global rekkevidde. Verden er kort og godt i ferd med å bli homogenisert hva gjelder både velvære og mentale lidelser. Watters beskriver hvordan DSM-IV-systemets tro på psykiske lidelsers universelle natur uavhengig av kulturen paradoksalt er i ferd med å bli en selvoppfyllende profeti når diagnosesystemet og fastsatte evidensbaserte behandlingsopplegg eksporteres til nye regioner som Kina, Tanzania eller Sri Lanka. Disse områdene har opprinnelig andre

kulturelle oppfatninger av psyken som er mindre avsondret fra den sosiale virkeligheten. Å ukritisk tilby dem de siste vestlige teoriene om mental helse i god tro er den psykiatriske ekvivalenten til å dele ut pledd til syke urinnvånere uten å kontrollere om mulige patogene bakterier er skjult dypt inne i stoffet, hevder Watters. Watters sin fremstilling av psykiatriske diagnoser som en eksportartikkel som bringer med seg visse underliggende forestillinger, kan betegnes som en form for *ideologikritikk* av psykologien.

Ideologi

Ideologi har blitt definert som et verdenssyn og en dominerende forestilling som er utviklet med den hensikt å forsvare og å promotere en bestemt gruppes økonomiske og sosiopolitiske interesser (se eksempelvis Sampson, 1983). Prilleltsky (1989) skiller mellom det han kaller psykologiens mulige *strukturelle* ideologiske slagside, og den mer konkrete *innholdsmessige* ideologiske funksjonen psykologisk kunnskap kan ha i bestemte historiske og kulturelle kontekster. På det strukturelle nivå tilbyr psykologi en overbevisende dikotomi mellom individet og samfunnet. Den umiddelbare ideologiske nytten fra en slik dikotomi er at individet kan studeres som asosialt og ahistorisk med en livsskjebne som blir kunstig adskilt fra en større sosiopolitisk kontekst. Som en følge er løsningen å finne i «selvet», mens den sosiale orden forblir uforandret (Prilleltsky, 1989).

Diskusjon

En vanlig forståelse av ideologi som *falsk bevissthet* forbindes gjerne med marxistisk ideologikritikk, selv om Marx beviselig aldri brukte begrepet selv (Barrett, 1991). Denne oppfattelsen av ideologibegrepet er i den senere tid blitt kritisert for å innby til et forenklet skille mellom sant og falskt – der ideologiske feiloppfatninger er noe som kan avdekkes og potensielt sett rives vekk (se for eksempel Dean, 2008). I grunnlagsdiskusjoner om psykiske lidelser er denne forestillingen uheldig, fordi det skaper inntrykk av at man mener at lidelsene som diagnosene betegner, ikke er reelle eller fortjener offentlighetens anerkjennelse. Fagets forsvarene vil dermed anklage kritikeren for å bagatellisere menneskelig lidelse. Da økningen av behandling av psykiske lidelser ble diskutert i *Morgenbladet* i 2005, uttalte psykolog Gunvald Hermundstad at kritikken var ubalansert: «Dette har jeg hørt før. Det er den klassiske Foucault-kritikken av psykiatrien. Den har noe for seg, men er et altfor ensidig perspektiv. Man ser seg blind på de terapeutiske fagene som et maktapparat, og glemmer at de som oppsøker terapeuter faktisk har det vondt» (Time, 2005, s. 6). Kritikken av psykiatrien blir for ensidig nettopp fordi den eksisterende forståelsesrammen kun er tosidig. Kritikken blir dermed avfeid som følelseløs opposisjon til det å hjelpe.

Disiplinen kritisk psykologi anklager mainstream psykologi for å ha institusjonalisert et for snevert perspektiv i forvaltningen av menneskelig velferd

«Kritisk psykologi» sprang ut fra studentopprøret ved Freie Universitetet i Berlin hvor Marx og andre radikale tenkere var viktige intellektuelle inspirasjonskilder for bl.a. Klaus Holzkamp, noe som medfører at kritisk psykologi i dag har en bestemt forhistorie som altfor lett blir assosiert med tradisjonell ideologikritikk (Fox et al., 2009a). Psykologiseringsbegrepet innbyr likeledes til en forenklet anklage om at livsområder som blir preget av et psykologisk tenke- og talesett, er noe utelukkende negativt (*Kolonisering av livsverden* Habermas, 1984, 1987). Dette gir ikke nødvendigvis noen god forståelse av samfunnsutviklingens kompleksitet. Psykologiens endring av forståelsen av

arbeidslivet fra og med Mayo endret organisasjonshierarkiet til et mer sosialt og emosjonelt miljø som ikke kan reduseres til falsk bevissthet, overvåkning eller ideologi (Illouz, 2007). I den stadig voksende «terapeutiske kulturen», hvor mantraet er «alt er psykologi» (Madsen, 2010a), er kanskje ikke begrepet om psykologisering verken spesielt meningsfullt eller hensiktsmessig når man ikke lenger har noe å kontrastere til. Madsen og Brinkmann (2011) har spurt om psykologisering i dag faktisk er i ferd med å forsvinne i og med dens totale gjennomslag. Kritikken må da isteden bli *immanent*. Det betyr at psykologien forstås som nødvendig, samtidig som bruken av den aldri er rent vitenskapelig og nøytral.

Den tredje vei?

Ideologianalyser inspirert av den sene Foucault (2007) reflekterer sosiale fenomeners sammensatte natur – der makt og kunnskap og undertrykkelse og frihet er nært vevd i hverandre. Et fenomen kan *både* være ideologisk og vitenskapelig i henhold til det som kalles governmentality- tradisjonen, med et skarpsindig navn som henspiller på at styring og mentalitet er uløselig forbundet med hverandre (Dean, 2008). Governmentality innebærer at staten søker å frembringe borgere som er best egnet til å følge dens politikk, med andre ord en beregnet styring av hvordan subjektet opptrer. I slike studier blir universelle sannheter erstattet av undersøkelsen av sosiale, historiske og kulturelle praktiske styringsformer. Rose (1996, 1999) sine studier av psykologiens historie i Storbritannia i det 20. århundre viser hvordan psykologi og psykoterapi dyrket fram det moderne menneskets individualitet og selvbestemmelsesrett og med det, dets patologier, gjennom en ny styringsform. Cruikshank (1996, 1999) sine studier av selvfølelsesbevegelsen i US A belyser hvordan makten til å ta saken i egne hender – til forskjell fra å kreve politiske endringer – muliggjør individuell mestring og myndiggjøring for alle, samtidig som en del strukturelle og politiske problemer i det moderne samfunn som rase- og kjønnsdiskriminering og klasseskiller fort forblir uberørte. Denne ideologiforståelsen er verken ensidig kritisk eller ukritisk – og tillater å diskutere psykologiens sosiopolitiske påvirkning uten å postulere konspiratoriske plott om ren undertrykkelse av svake grupper, eller ende i naiv tro på at psykologi utelukkende er et gode, uten videre sosiopolitiske virkninger.

Individualiteten er gjenstand for en politisering i vår tid, noe som ikke er kritikkverdig i seg selv. Spørsmålet om psyken går derimot utover de tradisjonelle skillelinjene for «vitenskap» og «politikk» og fordrer at profesjonelle aktører og samfunnsplanleggere og politikere kan diskutere sammenblandingen som reelle verdispørsmål i organiseringen av det moderne samfunn. For eksempel at forekomstene av depresjon og spiseforstyrrelser henger sammen med økte krav til selvrealisering, eller nye tilfeller av ADHD og oppmerksomhetsforstyrrelser må forstås i sammenheng med økte krav om selvstyring (Madsen, 2010b). Samfunnsmessige endringer og individuelle psykologiske tilstander må diskuteres i sammenheng (Ehrenberg, 2010; Mills, 1959/2000). Dette er naturligvis ikke noe nytt, Bronfenbrenner (1979) sine studier av barnets utvikling i ulike nivåer av økologiske systemer helt fra familien og klasserommet til samfunnets sosiokulturell kontekst kan nevnes som et forbillig eksempel. Det relativt nyetablerte forskningsfeltet *psykososiale studier* forsøker å tenke individ og samfunn sammen, og om mulig som den samme entiteten, samtidig som man aktivt reflekterer over hvordan psykologisk kunnskap selv står midt oppe i denne subjektivering (Frosh, 2003). Frosh (2003) vektlegger at psykososiale studier ikke simpelthen handler om å ta høyde for det «sosiale» som mye eksisterende psykologi og psykoterapi allerede gjør, men å betrakte det sosiale som det som konstituerer det personlige, men uten å miste det unikt personlig hos hvert enkelt individ av synet. Tiden vil vise om dette kan være en fruktbar vei.

«Kritisk psykologi» er i løpet av de to siste tiårene blitt en etablert underdisiplin av psykologien med egne akademiske miljøer, vitenskapelige tidsskrifter og forskningskonferanser i de fleste

deler av verden (Fox, Prilleltensky & Austin, 2009b). Denne suksessen er tvetydig. Som nevnt har kritisk psykologi som et uttalt premiss å forandre mainstream psykologi til en kritisk psykologi. En optimistisk tolkning av utviklingen tilsier at det kommer til å skje, det er bare et spørsmål om tid, mens en mer pessimistisk fortolkning tilsier at «kritisk psykologi» selv er blitt assimilert og gjenstand for «repressiv toleranse» (Marcuse, 1965). Kritikkk ufarliggjøres ved å akseptere den som en obskur, ubetydelig fetter i det tolerante psykologiske fellesskapet. Ironisk nok blir «kritisk psykologi» selv et fremragende eksempel på hva mange av dens tilhengere nettopp har advart mot, nemlig «den psykologiske organisme» sitt amøbiske vesenstrekk (Kvale, 1992) – kapabel til å innta de fleste former og å overleve selv i de mest fiendtlige miljøer.

Poppers (1963) nevnte foredrag eksisterer i et utvalg med den betegnende undertittelen *The Growth of Scientific Knowledge*. Poppers skarpsindige analyser er stadig aktuelle i og med det grenseløse potensialet han så kunne bli sluppet løs med de psykologiske teoriens evne til å forklare alt og ta alt til inntekt for sitt syn på virkeligheten, som opprinnelig var uttrykk for en iboende svakhet. Den fremste bekymringen i dag er ikke psykologiens eventuelle *pseudovitenskapelighet*, men dens høyst reelle *grenseløshet*. Men ironisk nok må psykologien først bli trygg på at den virkelig er en vitenskap før den er moden nok for å ta dette etiske ansvaret og bedrive selvrefleksjon og begrensning. Som Foucault engang sa: forskjellen mellom en *pseudovitenskap* og en *ekte vitenskap* er at sistnevnte anerkjenner sin sosiopolitiske historie (med alle dens feilslag) uten å føle seg angrepet (Martin, 1988).

Konklusjon

Jeg har i artikkelen gitt en kort presentasjon av «kritisk psykologi». Jeg har hevdet at samtidpsykologien har karakter av å være en myte i tråd med Popper sitt skille mellom «vitenskap» og «pseudovitenskap». Jeg har argumentert med at psykologien derfor må bevege seg vekk fra en ensidig sannhetsmetafysikk («Hva er psykologi?») til en kritisk verddivurdering av konsekvensene av psykologiens stadige utbredelse («Hva er psykologiens effekter på samfunnet?»). Til slutt har jeg konkludert med at alternativet er en fortsatt grenseløs pseudovitenskap uten kritisk evne til selvkorreksjon.

Referanser

- Andersen, M. K. (2010, 7. juli). Villdyret har våknet. *Adresseavisa* (s. 5).
- Askeland, Ø. (2010, 8. februar). Norske eksperter om svensk kritikk: – Bjørndalen er ingen taper VG. Nedlastet 8. februar 2010 fra <http://www.vg.no/sport/ol/2010/artikkel.php?artid=589194>
- Barrett, M. (1991). *The politics of truth: from Marx to Foucault*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Blakar, R. M. & Nafstad, H. E. (2006). Critical Psychology in Norway: A brief review commenting on why critical psychology is currently virtually absent. *Annual Review of Critical Psychology*, 5, 167–173.
- Brinkmann, S. (2011). *Psychology as a Moral Science. Perspectives on Normativity*. New York: Springer.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard.
- Carlquist, E., Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2007). Community Psychology in a Scandinavian Welfare Society: The Case of Norway I S. Reich, M. Riemer, I. Prilleltensky & M. Montero (red.), *International Community Psychology: History and Theories* (s. 282–298). Berlin: Springer Science +Business Media B.V.

- Cruikshank, B. (1996). Revolutions within: self-government and self-esteem. I A. Barry, T. Osborne & N. Rose (red.). *Foucault and political reason. Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government* (s. 231–251). Chicago: The University of Chicago Press.
- Cruikshank, B. (1999). *The will to empower: democratic citizens and other subjects*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- De Vos, J. (2010). *Psychologisation in times of globalisation. Psychological subjectivity in Late-Modernity*. Doktoravhandling. Faculty of Arts & Philosophy, Universiteit Gent.
- Dean, M. (2008). *Governmentality: power and rule in modern society*. London: SAGE.
- Ehrenberg, A. (2010). *The Weariness of the Self: Diagnosing the History of Depression in the Contemporary Age* Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Ekeland, T.-J. (2007). Psykotterapi - ein kulturkritikk. *Matrix. Nordisk tidsskrift for psykoterapi*, 24, 101–122.
- Eriksen, P.-K. (2010, 31. oktober). – Viste at jeg er den største. *Bergens Tidende* (s. 24).
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977–78*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fox, D., Prilleltensky, I. & Austin, S. (2009a). Critical Psychology for Social Justice: Concerns and Dilemmas. I D. Fox, I. Prilleltensky & S. Austin (red.), *Critical Psychology. An Introduction* (2. utg., s. 3–19). London: SAGE.
- Fox, D., Prilleltensky, I. & Austin, S. (red.) (2009b). *Critical Psychology. An Introduction*. London: SAGE.
- Frøsh, S. (2003). Psychosocial Studies and Psychology: Is a Critical Approach Emerging? *Human Relations*, 56, 1545–1567. Fuenmayor, R. (1990). Systems Thinking and Critique. I. What is Critique? *Systems Practice*, 3(6), 525–544.
- Gordo, Á. & De Vos, J. (2011). Psychologism, Psychologising and De-Psychologisation. *Annual Review of Critical Psychology*, 8, 3–7.
- Gray, J. (2002). *Straw dogs: thoughts on humans and other animals*. London: Granta.
- Grenness, C. E. (2004). *Hva er psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action, Volume 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
- Hacking, I. (1998). *Mad travelers: reflections on the reality of transient mental illnesses*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hall, G. S. (1923). *Life and confessions of a psychologist*. New York: D. Appleton and Company.
- Haug, K. (2011, 24. februar). Eksplosjon i behandling. *Klassekampen*, s. 8–9.
- Hergenhahn, B. R. (2005). *An introduction to the history of psychology* (5. utg.). Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Illouz, E. (2007). *Cold intimacies: the making of emotional capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Illouz, E. (2008). *Saving the modern soul: therapy, emotions, and the culture of self-help*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Jansz, J. & Drunen, P. v. (red.) (2004). *A Social History of Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kvale, S. (1992). Postmodern Psychology: A Contradiction in Terms? I S. Kvale (red.), *Psychology and Postmodernism* (s. 31–57). London: SAGE.

- Madsen, O. J. (2010a). Beskjæringen av virkeligheten. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(12), 1132–1133.
- Madsen, O. J. (2010b). *Den terapeutiske kultur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Madsen, O. J. & Brinkmann, S. (2011). The disappearance of psychologisation? *Annual Review of Critical Psychology*, 8, 179–199.
- Marcuse, H. (1965). Repressive Tolerance. I R. P. Wolff, B. Moore jr. & H. Marcuse (red.), *A critique of pure tolerance* (s. 95–137). Boston: Beacon Press.
- Martin, R. (1988). Truth, power, self: An interview with Michel Foucault. I L. H. Martin, H. Guttman & P. H. Hutton (red.), *Technologies of the self* (s. 9–15). London: Tavistock.
- Mayo, E. (1949). *The social problems of an industrial civilization: with an appendix on the political problem*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Mills, C. W. (1959/2000). *The sociological imagination* (Fortieth Anniversary Edition). Oxford: Oxford University Press.
- Mukunda, K. V. (1997). Is psychology a science? *Resonance*, 2(11), 59–66.
- Nafstad, H. E. (2002). The Neo-Liberal and the Self-Interest Paradigm as Resistance to Change. *Radical Psychology*, 3(1).
- Nietzsche, F. (1994). *On the genealogy of morality*. New York: Cambridge University Press.
- Parker, I. (1999). Critical psychology: critical links. *Annual Review of Critical Psychology*, 1, 3 - 18.
- Parker, I. (2007). *Revolution in Psychology. Alienation to Emancipation*. Pluto Press: London.
- Popper, K. (1963). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. New York: Harper & Row.
- Popper, K. (1963/2007). Vitenskap: Antagelser og gjendrivelsler. I K. Popper (red.), *Kritisk tenkning* (s. 23–52). Oslo: Pax.
- Prilleltensky, I. (1989). Psychology and the status quo. *American Psychologist*, 44(5), 795 - 802.
- Prilleltensky, I. (1997). *The Morals and Politics of Psychology. Psychological Discourse and the Status Quo*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Prilleltensky, I. (1999). Critical psychology foundations for the promotion of mental health. *Annual Review of Critical Psychology*, 1, 100–118.
- Rieff, P. (1966/1987). *The triumph of the therapeutic uses of faith after Freud: with a new preface*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Rose, N. (1996). *Inventing our selves: Psychology, power and personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, N. (1999). *Governing the soul: The shaping of the private self* (2. utg.). London: Free Association Books.
- Sampson, E. E. (1983). *Justice and the critique of pure psychology*. New York: Plenum Press.
- Target, M., Hopkins, J. & Lacewing, M. (2011, 23. februar). *Can psychoanalysis be a Science?* Vitenskapelig konferanse. Institute of Psychoanalysis, London.
- Time, J. K. (2005, 27. mai). Syke, gale nordmenn. *Morgenbladet*, s. 4 - 6.
- Walzer, M. (2002). *The company of critics: social criticism and political commitment in the twentieth century* (2. utg.). New York: Basic Books.
- Watters, E. (2010). *Crazy Like Us. The Globalization of the American Psyche*. New York: Free Press.

Why do we need a critical psychology?

This article offers a brief overview of the field «critical psychology» which over the last two decades has undergone a consolidation. In order to answer the proposed problem «Why do we need critical psychology?» the paper draws on Popper's distinction between science and pseudoscience,

to demonstrate that the urgent question for psychology today is not primarily its scientific status - «What is psychology?», but the ethical implications for society - «What are the consequences of psychologisation?» However, «the metaphysics of uncovering», whether it reveals universal structures in the brain or previously unknown prevalence of mental health problems in the population, including the traditional critique of these practices, is unhelpful as a foundation for self-critique. The profession of psychology's understanding of its ongoing expansion in society shows that contemporary psychology lacks awareness of the new socio-political territory it occupies – «the therapeutic culture». The need for a critical psychology, or simply a responsible, real science, that treats itself as part of the problem, and not solely as an exclusive part of the solution, is therefore greater than ever.

Keywords: critical psychology, ethics, the therapeutic culture, science and politics, ideology